

5. Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055
6. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_621.

УДУ 341.1

Удовика Л. Г.
*д.ю.н., професор,
в.о. завідувача кафедри історії і
теорії держави та права,
Запорізький національний університет*

Ковальова М. Д.
*студентка 4 курсу
Економіко-правничого фахового коледжу,
Запорізький національний університет*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ «М'ЯКЕ ПРАВО» В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Події останніх років переконливо свідчать про суттєві трансформації в міжнародній правовій системі. Зміни торкнулися зокрема й міжнародного права. Фактично йдеться про зміну системи міжнародних відносин, що була сформована після Другої світової війни та початок формування нової системи з іншими суб'єктами та правилами взаємодії. Ефективність сучасної системи міжнародного права визначається її здатністю адекватно реагувати на глобальні виклики й загрози, забезпечувати міжнародний правопорядок. Нагальна потреба запобігання міжнародним конфліктам, своєчасне вирішення наявних суперечностей ставить перед міжнародною правовою системою нові завдання, адже саме право є найбільш ефективною регулятивною системою. У ситуації, що склалася, суб'єкти міжнародної системи (як публічного, так і приватного характеру) намагаються віднайти більш дієві інструменти. Так зване «м'яке право» є одним із таких механізмів. Саме тому метою цієї роботи є уточнення поняття й змісту «м'яке право» (soft law).

Аналіз наукових джерел свідчить, що концепція «м'якого права» є міждисциплінарною та вивчається у межах міжнародного права, теорії міжнародних відносин, теорії права, європейського права, політології та соціології. Серед зарубіжних і вітчизняних учених, які зробили найбільш вагомий внесок у дослідження «м'якого права» слід виокремити таких учених, як: Е. Д'Амато, М. Бойле, К. Смирнова, В. Буткевич, В. Мицик, О. Задорожній, Е. Гасмен та ін. Попри зростання уваги вчених до «м'якого права», дискусія щодо сутності феномену «м'яке право» в теорії міжнародного права триває, що свідчить про складність такого феномену та незавершений характер наукової дискусії в юридичній науці.

Слід зауважити, що поряд з терміном «м'яке право» вживаються й інші терміни: «м'яке міжнародне право», «міжнародне економічне м'яке право», «зелене право», «доправо», «передправо», «декларативне право», «директивне право», «недосконале право», «програмне право», «неправо», «субправо» тощо [1, с. 74]. Головною ознакою актів м'якого права є те, що всі вони не є офіційно зобов'язуючими, хоча їх можуть дотримуватись також на практиці. Такі правила поведінки є різними за своєю правовою силою, але мають спільні риси між собою, зокрема: направленість і вплив на держав-членів; вплив інститутів та органів співтовариств на підприємства та фізичних осіб; не містять прав та обов'язків [3, р. 267]; наближеність до права; певна значущість; відсутність обов'язкової юридичної сили [3, р. 131]. Водночас, слушною є думка відомого українського вченого В. Мицика, який вважає, що «норми так званого «м'якого права» можуть мати обов'язковий політичний, але не юридичний характер» [4, с.178-182].

Сучасний досвід переконливо свідчить, що умови міждержавної взаємодії ґрунтуються з поміж-іншого на тому, що невиконання норм «м'якого права» тягне за собою несприятливі не тільки репутаційні, політичні, а й економічні наслідки. Саме тому, для дотримання норм м'якого права розробляються та запроваджуються механізми моніторингу, створюються системи нагляду й спостереження за ситуацією на місцях. На держави та міжнародні організації покладається обов'язок звітності про стан виконання рекомендацій, запроваджуються діяльність спеціальних комітетів, груп експертів, відповідальних осіб і за моніторинг про стан виконання норм. Крім того, все частіше використовуються різноманітні стимулюючі засоби, зокрема фінансова підтримка і допомога для забезпечення виконання норм м'якого права, надання певних поступок чи пільг на різних рівнях.

Традиційно до норм «м'якого права» відносять положення, що містяться в деклараціях, резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, різних міжнародних міждержавних організацій, спільних заявах і комюніке, резолюціях, деклараціях, кодексах поведінки. Американський вчений А. Д'Амато вважає, що більша частина «м'якого» права запроваджується за допомогою «м'яких» (необов'язкових) інструментів: резолюції (рекомендації чи рішення) міжнародних організацій; декларації; «фінальні документи», що публікуються після завершення міжнародних конференцій тощо [5]. Алан Бойл відносять до категорії «м'якого права» норми, що містяться у необов'язкових частинах юридично обов'язкових міжнародних договорів. Він зазначає, що «договір може бути потенційно нормативним, але все ж «м'яким» за характером, адже закріплює «принципи», а не «правила» [6, с. 907].

Ґрунтовний підхід пропонує Р. Бекстер, який розширює цей перелік, відносячи до «м'якого права»: 1) *pactum de contrahendo*, тобто положення міжнародних договорів, які потребують уточнення в наступних угодах; 2) «несамовиконувані» положення міжнародного договору, які потребують наступного погодження для наділення їх юридичною силою; 3) програмні положення договорів, які не створюють правових обов'язків, але підлягають обов'язковому виконанню; 4) декларації, заключні акти, резолюції та інші форми вираження згоди, котрі певною мірою можуть впливати на поведінку

держав та індивідів, навіть при тому, що їх норми не є формально обов'язковими [7]. Поширеною є думка, що до складу джерел «м'якого права» не належать рішення міжнародних судових органів, адже міжнародна судова практика останніх десятиліть свідчить про набуття деякими рішеннями міжнародних судів характеру прецедентів, тобто відносити їх до джерел «твердого» міжнародного права.

Упродовж останніх років роль і значення «м'якого права» зростає, а його вплив на тверде право стає більш відчутним. Практика свідчить, що до таких «гнучких» «некласичних» актів все частіше почали звертатися міжнародні організації, що зумовлює швидкість, оперативність та ефективність правового регулювання за допомогою норм м'якого права [1, с. 76]. Soft law сприяє «розмиванню порога нормативності», призводячи до появи у теорії міжнародного права таких термінів, як «переднормативні акти» (prenormative acts), «передправо» (prelaw), «субправові зобов'язання» (sublegal obligations), «позапорові чи парапорові норми» (extralegal or paralegal norms) тощо. Тобто, у тому сенсі, що згодом неодмінно відбувається його трансформація у тверде право. На цьому Проспер Вейл наголошував ще у 1983 р. [8, с. 414].

Вчені, досліджуючи причини поширення норм «м'якого права» та вивчаючи мотиви держав, що пояснюють надання ними переваги саме «м'яким» механізмам, звертаються до теорій координаційних ігор, уникнення збитків, делегування [9, с. 171], які пов'язані із такою категорією інституціональної теорії управління, як трансакційні витрати. Серед основних причини поширення норм «м'якого права» виокремлюють наступні: більш низькі «переговорні» витрати; більш низькі втрати суверенітету; ефективніше подолання різноманіття; гнучкість, простоту та швидкість розробки; участь більшої кількості держав; зміцнення права [10, с. 11–12]. Крім того, Soft law відіграє важливу роль у процесі міжнародної звичаєвої правотворчості, є доказом існування та змісту міжнародних звичаїв. Воно консолідує, зміцнює «тверде право», допомагаючи йому бути ефективним регулятором міжнародних відносин [11, с. 151]. До м'якого права звертаються і в процесі вирішення збройних конфліктів внутрішньодержавного характеру.

Висновки. В умовах суперечливого розвитку суспільних відносин, загострення міжнародних, міждержавних відносин, спричинених глобалізаційними викликами, роль «м'якого права» у правовому регулюванні невпинно зростає. М'яке право поступово проникає у сфери внутрішньодержавного регулювання. Авторитет норм м'якого права, їх здатність відображати сучасні особливості регулювання відносин певної сфери, а також широке розповсюдження в міжнародній правовій системі беруться до уваги в національному законодавстві багатьох держав. Норми м'якого права покликані заповнювати прогалини в законодавстві та приводити вже існуючі норми права у відповідність до висунутих міжнародними органами та організаціями вимог і стандартів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смирнова К. В. Концепція «м'якого» права (soft law) в міжнародному праві та праві Європейського Союзу. *Український часопис міжнародного*

- права. 2012. № 3. С. 74-78.
2. Borchardt G., Wellens K. Soft Law in European Community law. *European Law Review*. 1989. Vol.14, No 5. P. 267.
 3. Thurer D. The role of Soft Law in the Actual Process of European Integration / Jacot-Guillarmod O., Pescatore P. L'avenir du libre-échange en Europe: vers un Espace économique européen? Schultess Polygraphischer Verlag. Zürich, (1990), p 131.
 4. Мицик В.В. Концепція «м'якого права» (soft law). Міжнародне право. Основи теорії / За ред. В. Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2002. С. 178 - 182.
 5. D'Amato A. Softness in International Law: A Self-Serving Quest for New Legal Materials: A Reply to Jean d'Aspremont. *The European Journal of International Law*. 2009. Vol. 20, №. 3. P. 897–910.
 6. Boyle A. E. Some Reflections on the Relationship of Treaties and Soft Law. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 48. Issue 4. October 1999. Pp. 901–913.
 7. Baxter R. International Law in “Her Infinite Variety”. *The International and Comparative Law Quarterly*. 1980. Vol. 29. № 4. P. 549-566.
 8. Weil, Prosper. Towards Relative Normativity in International Law? *The American Journal of International Law*. 1983. Vol. 77. № 3. P. 413–442.
 9. Guzman, Andrew T. and Meyer, Timothy. Soft Law (May 16, 2014). *Economic Analysis of International Law* (E. Kontorovich & F. Parisi, eds.) (Elgar Publishing, 2016); UGA Legal Studies Research Paper № 2014-17; UC Berkeley Public Law Research Paper № 2437956. URL: <https://ssrn.com/abstract=2437956>.
 10. Trubek, David M. and Cottrell, M. Patrick and Nance, Mark. «Soft Law», «Hard Law», and European Integration: Toward a Theory of Hybridity. *University of Wisconsin Legal Studies Research Paper*. № 1002 (November 2005). URL: <https://ssrn.com/abstract=855447>.
 11. Нігрєєва О. О. «М'яке право» у міжнародній системі: до питання про зміст та функції. *Правова держава*. 2018. №31. С. 147-153.

УДК 341.1

Удовика Л. Г.
д.ю.н., професор, завідувач кафедри
історії і теорії держави та права,
Запорізький національний університет

ASSESSING INTERNAL FLIGHT ALTERNATIVE AS A CRITERION FOR REFUGEE STATUS DETERMINATION IN THE CONTEXT OF DISPLACEMENT FROM UKRAINE

The Russian military aggression against Ukraine resulted in the displacement of over 8 million people from its territory. Some of the displaced persons applied for international protection in the European Union Member States (EU MS) or received temporary protection after the Temporary Protection Directive (TPD) was